

Vefrit fjármálaráðuneytisins

24. janúar 2008

Viðbrögð við óróa á alþjóðlegum fjármálamörkuðum

Í **endurskoðaðri þjóðhagsspá** fjármálaráðuneytisins sem gefin var út 15. janúar sl. kemur fram að íslenska hagkerfið er á leið inn í skeið hjaðnandi hagvaxtar. Spáð er að hagvöxtur nemi einu og hálfu prósentu í ár og hálfu prósentu á næsta ári. Áhrif aðhaldssamrar hagstjórnar, loka mikilla stóriðjuframkvæmda, lækkunar hlutabréfaverðs og minna framboðs af ódýru erlendu lánsfé leggjast á eitt að draga úr innlendra eftirspurn og ójafnvæginu í þjóðarþúskapnum. Í spánni er gert ráð fyrir að óróleiki á alþjóðlegum og innlendum fjármálamarkaði gangi niður og hagvöxtur í heiminum verði áfram mikill en nokkur minni en áður var talið m.a. vegna útlánatapa á fasteignamörkuðum. Þó er nefnt að óvenju margir óvissuþættir eru til staðar sem geta breytt niðurstöðunni. Meðal þeirra eru atriði eins og þróun á innlendum og erlendum fjármálamörkuðum, gengi krónunnar, kjarasamningar og frekari stóriðjuframkvæmdir.

Nú er ljóst að þróunin á fjármálamörkuðum hefur verið neikvæð síðan spáin var birt og hagvaxtarhorfur því heldur verri. Í því sambandi er rétt að minna á tvö mikilvæg atriði. Í fyrsta lagi er fjármálakerfið á Íslandi talið í grunninn traust, staða ríkissjóðs sterk, starfsemi fyrirtekja mikil og atvinnustig í landinu hátt. Íslenska hagkerfið hefur einnig sýnt eindæma viðnámsþrótt þegar aðstæður á mörkuðum hafa breyst. Í öðru lagi er mikilvægt að hafa í huga að þróunin hér á landi að undanförunu hefur verið mjög háð þróuninni alþjóðlega. Það skiptir því meira máli en oft áður fyrir framvinduna hér á landi hvernig stjórnvöld annars staðar bregðast við ástandinu.

Varðandi erlenda áhrifaþætti má nefna að hagfræðingurinn Frederick Mishkin lét frá sér fyrir nokkru skýrslu um forsendur fjármálakreppu. Þar kom fram að oftast er það samspil lítilla gæða útlána og slæmrar lausafjárstöðu sem framkallar slíkar kreppur og nefnir hann Mexíkó árið 1994 og Asíu árið 1996 í því sambandi. Nú er ljóst að þessi atriði eru ástæða vandræða Bandaríkjanna í dag. Ástandið þar hefur jafnframt áhrif víða um heim og þar á meðal hér á landi. Það sem kannski meiru skiptir er hvað stjórnvöld þar í landi gera til að bregðast við þróuninni áður en hún fær tækifæri til að grafa um sig og framkalla djúpan samdrátt. Mishkin telur mikilvægt og áhrifaríkt að seðlabanki lands sem upplifir lausafjárskort hafi skýra stefnu um að veita nægu lánsfé til markaðsaðila og lækka vexti að því marki sem verðbólguhorfur í landinu leyfa. Þetta er nákvæmlega það sem seðlabanki Bandaríkjanna hefur gert, en Mishkin er jafnframt stjórnarmaður bankans. Í fyrradag voru stýrivextir þar lækkaðir um 75 grunnpunkta, í 3,5%. Jafnframt hefur bandaríska ríkisstjórnin ákveðið að koma með beina innspýtingu í hagkerfið að jafnvirði 150 milljörðum dollara á árinu.

Líklegt má telja að þessi viðbrögð, sérstaklega aðgerðir bankans til að koma til móts við lánsfjárbörf tengda óvissu markaðsaðila, verði hjálpleg þegar fram í sækir. Þannig eru bandarísk stjórnvöld, þar sem rót vandans liggur, að bregðast við ástandinu af næmni og sveigjanleika. Því má rétt eins búast við því að aðstæður lagist í Bandaríkjunum þegar fram í sækir sem mun hafa mikil áhrif á alþjóðlega fjármálamarkaði og efnahagsframvindu, einnig hér á landi.

Árangursríkur ríkisrekstur: aðgerðaáætlun 2008–2010

Í upphafi árs 2007 kynnti fjármálaráðuneytið nýja stefnu í umbóta- og hagræðingarmálum sem kallast **Árangursríkur ríkisrekstur**. Kjörorð stefnunnar eru *skilvirk þjónusta á einfaldan og hagkvæman hátt* og er henni ætlað að leysa af hólmi stefnu um nýskipan í ríkisrekstri sem unnið hafði verið eftir með góðum árangri. Árangursríkur ríkisrekstur byggist á sömu grunnhugmyndum, þ.e. að skipulag og starfsemi ríkisins sé á þann veg að það geti sinnt skyldum sínum við landsmenn á eins hagkvæman, skjótvirkan og árangursríkan hátt og kostur er og að opinber þjónusta sé svo skilvirk að hún gefi íslenskum fyrirtækjum forskot í vaxandi alþjóðlegri samkeppni. Í stefnunni eru sett fimm meginmarkmið umbóta í ríkisrekstri sem lúta að skipulagi ríkisrekstrar, stjórnháttum hjá ríkinu, fjármálastjórn, starfsmannastjórn og samskiptum ríkis og einkamarkaðar. Þá eru þar tilgreind undirmarkmið og áhersluatriði við hvert meginmarkmið.

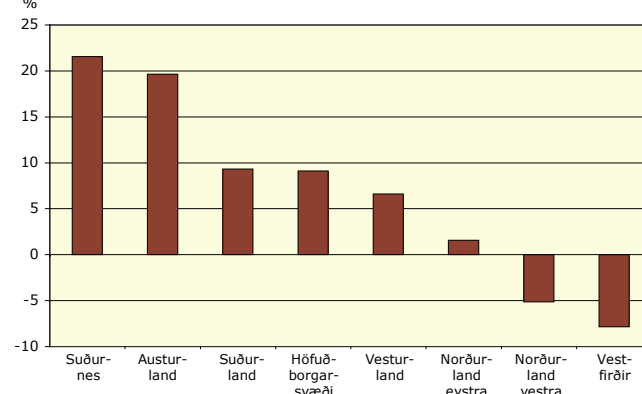
Á grunni stefnunnar hefur fjármálaráðuneytið nú útbúið **aðgerðaáætlun** fyrir tímabilið 2008–2010. Um er að ræða 56 aðgerðir sem ráðuneytið mun vinna að á tímabilinu, eitt eða í samráði við aðra. Aðgerðirnar miða allar að því að bæta rekstur og skerpa á áherslum og stefnumiðum ríkisins í umbóta- og hagræðingarmálum, ásamt því að nýjar áherslur verða kynntar til sögunnar. Stefnuna og aðgerðaáætlunina er að finna á vef fjármálaráðuneytisins.

Íbúapróun

Landsmönnum hefur fjölgað mjög á undanförunum árum. Hinn 1. desember síðastliðinn taldi Hagstofa Íslands að íbúafjöldinn næmi 313 þúsund manns. Fjölgunin var 1,8% frá fyrra ári. Á síðustu fimm árum hefur landsmönnum fjölgað um 25 þúsund manns. Af Evrópulöndum eru það einungis Írland og Kýpur þar sem mannfjölgun hefur verið um það bil jafn mikil og hér á landi. Fjölgunin hérlendis er til komin af tveimur ástæðum: annars vegar eru fæddir fleiri en dánir og hins vegar hefur verið mikill aðflutningur fólks frá útlöndum. Náttúruleg fjölgun, þ.e. fæddir umfram dána hefur verið álíka hér á landi og á Írlandi, um 0,8% á ári. Hún er næst mest í Frakklandi en þó einungis helmingur af því sem hér er. Í öðrum löndum er hún minni og í sumum fjölmennum ríkjum Vestur-Evrópu og nær öllum löndum Austur-Evrópu deyta fleiri en fæðast um þessar mundir. Árið 2006 fæddust þannig færri en dóu á Ítalíu, í Þýskalandi og Portúgal.

Það eru búferlaflutningar sem er megináhrifaþáttur mannfjöldabreytinga í flestum löndum Evrópu og þar skipa Kýpur, Írland og Ísland efstu sætin og Spánn bætist í hópinn. Í öllum þessum löndum bættu millilandaflutningar yfir 1% við mannfjöldann á árinu 2006. Brottlutningur er mestur frá Austur-Evrópuríkjunum og fer því saman við náttúrulega fækkun. Þarna situr Pólland í þriðja neðsta sæti með brottflutning sem nam 0,3% af íbúafjölda árið 2006.

Hlutfallsleg breyting íbúafjölda eftir landssvæðum 2002–2007

Á Íslandi hafa auk þessa verið miklir flutningar fólks innlands milli landssvæða. Þetta má sjá af myndinni sem sýnir hlutfallslega breytingu íbúafjölda eftir landsvæðum á síðustu 5 árum. Heildarfjölgunin nam 8,6% á þessum tíma. Í upphafi tímabilsins sem hér er til umfjöllunar voru framkvæmdir vegna stóriðju ekki hafnar að marki eystra og undir lok árs í fyrra hafði íbúum Austurlands fækkað nokkuð frá því þegar mest var enda framkvæmdatímabilinu nær lokið. Engu að síður nemur fjölgun íbúa Austurlands 20% þótt eitthvað kunni að fækka þar á ný þegar uppbyggingu verður að fullu lokið. Suðurnesjamennum hefur hins vegar fjölgað mest allra á þessum tíma, þrátt fyrir að varnarliðið hafi farið af landi brott og margir misst atvinnu af þeim sökum. Höfuðborgarsvæðið, sem löngum hefur vermt efsta sæti landshluttanna í íbúapróun, bæði hlutfallslega og í beinum tölum, er í fjórða sæti. Íbúum hefur fækkað á Norðurlandi vestra og Vestfirðum. Þessi tilfærsla íbúanna í landinu skýrir að hluta af hverju eftirspurn eftir nýjum íbúðum hefur verið meiri en fólksfjölgun á undanförunum árum.

Tekjur ríkissjóðs janúar – nóvember		
12 mánaða breyting (%)	2006	2007
Skatttekjur og trygg.gjöld	12,9	11,9
Skattar á tekjur og hagnað	20,1	15,4
Eignarskattar	-42,6	27,5
Skattar á vöru og þjónustu	12,9	9,1
Tryggingagjöld	16,1	5,4
Tekjur alls	-6,2	14,8

Gjöld ríkissjóðs janúar – nóvember		
12 mánaða breyting (%)	2006	2007
Almenn opinber þjónusta	-21,2	-5,2
Heilbrigðismál	8,3	9,1
Alm.tryggj. & velferðarmál	4,8	15,9
Efnahags- og atvinnumál	2,5	19,9
Menntamál	12,1	13,3
Gjöld alls	1,8	14,7

Afkoma ríkissjóðs janúar – nóvember		
Milljónir króna	2006	2007
Handbært fé frá rekstri	48.791	51.229
Hreinn lánsfjárfjöfnuður	46.785	-11.868
Afborgun lána	-41.565	-33.503
Brúttó lánsfjárfjöfnuður	1.921	-48.671
Lántökur	25.961	58.383
Greiðsluafkoma	27.882	9.712

Ýmsar hagtölur		
12 mánaða breyting (%)	2006	2007
Verðbólga (jan. '08)	6,9	5,9
Kjarnaverðbólga (jan. '08)	7,1	5,9
Launavísitala (desember)	9,8	8,6
Heildarvelta (jan.-október)	13,5	8,3
Smásöluvelta (jan.-október)	5,7	9,3
Atv.leysi, árst.leiðr. (des.)	1,2	0,9